

УДК 316.77

*Родигін К. М., канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та соціальних комунікацій,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ІЛЮСТРАТИВНІ «ФОТОГРАФІЇ», СТВОРЕНІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ, ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ЗОБРАЖАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Ключові слова: штучний інтелект, нейромережі, ілюстративні фото, фотоманіпуляції, фейк.

Вступ. Техніка і технологія фотографії від самого винайдення містили можливість як для правдивого документування реальності («олівець природи», за Генрі Тальботом), так і для фотоманіпуляцій, конструювання зміненої чи вигаданої реальності. Методами таких маніпуляцій є: 1) постановна фотографія; 2) ретуш і монтаж у постобробці; 3) підміна контексту (неправдивий підпис); 4) маніпуляція невербальним підтекстом зображення [1]. Поява цифрових технологій привела до зміни парадигми і розширила можливості маніпулювання: «істотна функція фотографії, функція свідчення, була значно скомпрометована, зокрема через появу синтетичних зображень, які можуть переконливо описати людей і місця, яких ніколи не існувало» [2]. Станом на сьогодні арсенал фотоманіпуляцій доповнено використанням зображень, згенерованих нейромережами (штучним інтелектом) на основі машинного навчання.

Актуальність. Онлайн-інструменти генеративного штучного інтелекту (ШІ) (наприклад, DALL-E, Midjourney, Stable Diffusion та ін.) стали масово доступними і популярними серед користувачів інтернету у минулому році. За цей час якість і фотореалістичність зображень, генерованих на текстовий запит (prompt), помітно покращилися, що ускладнює розрізнення між справжньою фотографією та штучним зображенням, яке виглядає як фотографія, але нею не є. Це робить ШІ потужним потенційним інструментом створення фотофейків.

16 січня 2023 р. офіційний акаунт Верховної Ради України у Twitter опублікував зображення, присвячене трагедії у Дніпрі, де російською ракетою було зруйновано багатоповерховий будинок. На зображенні – заплакана дитина на тлі зруйнованого будинку (рис. 1). Проте це драматичне зображення було згенероване за допомогою ШІ і не було справжньою фотографією з місця події. І хоча твіт містив згадку, що це «візуалізація», – своєрідний аналог маркування «ілюстративне фото», на яке, втім, теж не завжди звертає увагу глядач, – проблематичність цього кейсу не зменшується: це все одно емоційна маніпуляція з потенційно небезпечними наслідками, що розмиває межі між фактом і художнім домислом, між достовірним та уявним – так само як і у випадку маніпулятивного використання «ілюстративних» фото, які можуть бути помилково сприйняті як репортаж із місця події або навмисно видаються авторами за такий. Зрештою твіт було видалено за 20 хвилин через численні скарги користувачів [3].

Випадок став резонансним, оскільки відбувся не на сумнівному анонімному ресурсі, де поширення фейків і маніпуляцій задля кількості лайків і переглядів є звичним явищем, а на офіційному акаунті державного органу, який а пріорі мав би вважатися надійним джерелом, а надто в умовах воєнного стану.

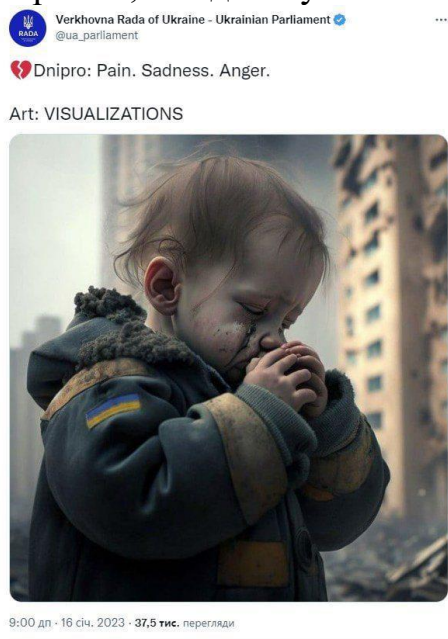

Рисунок 1 – Згенероване ШІ зображення як ілюстрація трагедії у Дніпрі

Дослідник впливу ШІ на візуальну культуру професор Фред Рітчін (Fred Ritchin) прокоментував це так: «Я думаю, що для [чиновників] дуже небезпечно починати використовувати ШІ у такий спосіб. Якщо ви хочете зробити меморіал і показати це людям, треба шукати інші способи ... Необов'язково показувати людину, але впровадження ШІ ... відкриває війну штучного інтелекту, де всі все показують, допоки усі не почнуть зневірюватися в тому, що правда, а що ні, – і війна стане абстракцією» [3].

Проте ці зауваження стосуються не лише українських посадовців, контент-мейкерів і комунікаційників. Зокрема, 30 квітня 2023 р. норвезька філія міжнародної правозахисної організації Amnesty International опублікувала у Twitter серію зображень, які ілюстрували доповідь організації до другої річниці масових протестів у Колумбії через підвищення податків під час пандемії COVID-19, коли влада вдалася до жорсткого поліцейського насильства (рис. 2).

Рисунок 2 – Одна зі згенерованих ШІ візуалізацій протестів у Колумбії

Зображення були промарковані як створені за допомогою ШІ, а в організації заявили, що вдалися до згенерованих візуалізацій з міркувань безпеки протесту-

вальників [4]. Проте, як зауважили користувачі, медіадослідники та фотожурналісти, на візуалізаціях неозброєним оком можна помітити низку сумнівних деталей: розмиті або викривлені обличчя учасників, що підкреслюють атмосферу антиутопії; колумбійський прапор на фігурі жінки, що містить неправильний порядок кольорів (рис. 2); невідповідна уніформа поліції тощо. Отже, замість того, щоб підкріплювати доповідь правозахисної організації про масові порушення прав людини і факти насильства включно з убивствами, тортурами і викраденням людей, такі зображення здатні підірвати довіру до праці Amnesty International, яку вони саме були покликані ілюструвати, і підживлюють всілякі конспірологічні теорії [4] (порівняймо з мемом російсько-української інформаційної війни: «Не все так однозначно»).

«Ми живемо у часи великої поляризації, сповнені фейкових новин, що змушують людей ставити під сумнів авторитет медіа. І як ми знаємо, штучний інтелект бреше. Тож який авторитет ви маєте, якщо починаєте публікувати зображення, створені штучним інтелектом?» – запитує колумбійський фотожурналіст Хуанчо Торрес (Juancho Torres). Зрештою Amnesty видалила суперечливі зображення, щоб «критика використання зображень, створених ШІ, не відволікала увагу від основного повідомлення на підтримку жертв і їхнього заклику до справедливості у Колумбії» [4].

Висновки

Спільними моментами у розглянутих публікаціях є те, що: 1) вони походили від інституцій, наділених певним авторитетом, на майданчиках їх представництв у соціальних медіа (у Twitter, нині X); 2) мали гуманістичну мету – підтримку жертв насильницьких злочинів; 3) мали маркування згенерованих зображень; 4) на практиці викликали неоднозначну реакцію і в підсумку дали зворотний ефект – розмиття фактів; 5) помилки були визнані, а зображення видалені.

Проте це не убезпечує медіапростір від повторення таких ситуацій. Проблема довіри до медіа залишається гострою. Фред Рітчін наголошує на важливості достовірних джерел у зображальній журналістиці: «ми повинні бути дуже обережними з надійними джерелами, а це означає, що фотографи повинні публікувати те, в чому вони абсолютно впевнені. Так само, як і будь-який інший журналіст повинен розуміти, що він робить, зберігати довіру людей. Ви не можете просто вірити у фотографію, бо вона виглядає як фотографія» [3].

Список використаних джерел

1. Родигін К. М., Єрмакова І. О. Візуальний контент медіа як інструмент маніпуляцій в контексті інформаційно-сміслової війни. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 144 с.
2. Ritchin F. Exiting the Photographic Universe. *ReVue*. February 2022. URL: <https://www.revue.org/beitrag/exiting-the-photographic-universe-fred-ritchins>
3. Сергацкова К. «Згенероване ШІ фото призведе до ситуації, де всі все показують, допоки не почнуть зневірюватися в тому, що правда, а що ні». Інтерв'ю з професором центру фотографії про фейкові фото. *Заборона*. 19 січня 2023. URL: <https://zaborona.com/intervyu-z-profesorom-czentru-fotografiyi-pro-fejkovi-foto/>
4. Taylor L. Amnesty International criticised for using AI-generated images. *The Guardian*. May 2, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/may/02/amnesty-international-ai-generated-images-criticism>